

BEATA STYPUŁKOWSKA
CZĘSTOCHOWA

WSCHODNI OJCOWIE KOŚCIOŁA W KATECHEZIE BIBLIJNEJ. ŚW. BAZYLI WIELKI

1. Uwagi wstępne

Niniejszy artykuł jest drugą publikacją w cyklu poświęconym Ojcom Kościoła w katechezie biblijnej¹, który dotyczy Ojców Wschodu² i Zachodu³, określanych tytułem wielkich doktorów Kościoła⁴. Należy on do zakresu katechetyki materialnej, która zajmuje się doborem i porządkowaniem treści katechezy⁵, dlatego też obszarem zainteresowania niniejszego studium nie są badania patrystyczne, ani też przedstawienie w katechezie całokształtu spraw odnoszących się do danego Ojca Kościoła, ale wydobywanie z życia i dzieł Ojców praktycznego zastosowania dla katechezy biblijnej. Postacie świętych zostały wybrane dla potrzeb katechetycznych, nie zajmowano się wyszukiwaniem jakiegoś wspólnego wątku w ich nauczaniu. Jednakże da się zauważyć u nich podobne podejście do Pisma Świętego, szukanie w nim norm postępowania, korzystanie z niego jako pierwszego źródła dla nauczania i modlitwy. Można zauważyć, że takie traktowanie Pisma Świętego było typowe dla okresu patrystycz-

¹ B. Stypułkowska, *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Atanazy Aleksandryjski*, „Veritati et Caritati”, s. 337-373.

² Św. Atanazy Aleksandryjski (295-373), św. Bazyli Wielki (330-379), św. Grzegorz z Nazjanzu (329-390) i św. Jan Chryzostom (zm. 407).

³ Św. Ambroży (339-397), św. Hieronim (347-420), św. Augustyn (354-430) i św. Grzegorz Wielki (590-604).

⁴ F. Drączkowski, *Patrologia*, Pelplin-Lublin 1998, s. 9. Wobec Zachodnich Ojców Kościoła tytułu tego użył pierwszy w średniowieczu św. Będa Czcigodny (673-735), który chciał w ten sposób podkreślić ich szczególne zasługi dla całego Kościoła, zwłaszcza dla jego teologii i doktryny. Wschodnich Ojców Kościoła do grona wielkich doktorów Kościoła włączył papież Pius V w 1568 roku, od kiedy to papież zaczął oficjalnie nadawać te tytuły – W. Danielski, *Doktor Kościoła*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 4, red. R. Łukaszuk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1983, k. 35; R. Groń, *Doktor Kościoła*, w: *Leksykon duchowości katolickiej*, red. M. Chmielewski, Lublin-Kraków 2002, s. 198.

⁵ P. Tomasik, *Kluczowe pojęcia katechetyki fundamentalnej*, w: *Katechetyka i katecheza u progu XXI wieku*, red. A. Kiciński, Poznań 2007, s. 31; R. Chałupniak, *Katechetyka jako teologia praktyczna. Zdefiniowanie tożsamości eklesjalnej*, „Studia Katechetyczne” (2013), t. 9, s. 64.

nego i charakteryzowało wszystkich Ojców Kościoła. Spośród nich wybrano ośmiu, ze względu na przysługujący im tytuł wielkich doktorów Kościoła. Cykl poświęcony Ojcom Kościoła adresowany jest do katechetów, zajmujących się programowaniem katechezy oraz katechetów, którzy szukają opracowań katechetycznych zawierających wskazówki metodyczne.

W dokumentach katechetycznych nie ma definicji katechezy biblijnej. Autorka, zajmując się katechezą biblijną od wielu lat, przyjmuje, że można w ten sposób określić te jednostki, w których tekst biblijny występujący jako źródło formalne katechezy, jest w sposób dokładniejszy zinterpretowany, lub te jednostki, których temat dotyczy wybranych zagadnień biblijnych, Pisma Świętego jako całości czy konkretnej księgi biblijnej. Katecheza biblijna może być realizowana zarówno w formie lekcji szkolnej, jak i katechezy parafialnej. Mimo, iż uwagi w tym artykule odnoszą się zarówno do lekcji religii, jak i katechezy parafialnej, będą miały z pewnością większe zastosowanie poza szkołą ze względu na wymagania istniejących programów nauczania religii. W pierwszym artykule cyklu określone zostały cele związane z przedstawieniem Ojców Kościoła ogólnie w katechezie oraz szczegółowo w katechezie biblijnej⁶, treści te więc nie będą powtarzane.

Pierwszy artykuł został poświęcony św. Atanazemu Aleksandryjskiemu. Wyznaczył on pewien porządek dla kolejnych tekstów, w tym niniejszego, który został podzielony na dwie części. W pierwszej części będą przedstawione zagadnienia związane z realizacją celów dotyczących wiedzy, umiejętności i postawy wynikające z życia św. Bazylego oraz wykorzystania jego dzieł i dokumentów o nim. W drugiej części będą podane propozycje do realizacji sześciu zadań katechezy, które są kluczowe w katechetycznym nauczaniu. Ponieważ artykuły o Ojcach Kościoła oparte są na jednym schemacie oraz dotyczą okresu patrystycznego, w tym podobnej duchowości biblijnej, niektóre wnioski katechetyczne oraz sformułowania w kolejnych artykułach mogą się powtarzać. Jest to nieuniknione z tego względu, że każdy artykuł w cyklu stanowi jednocześnie odrębną całość i może być traktowany jednostkowo.

W niniejszym artykule nie ma odwołań do podstawy programowej katechezy, ponieważ obecnie obowiązująca podstawa programowa traci swoją ważność z powodu reformy szkolnej, a nowa podstawa programowa katechezy nie została jeszcze ogłoszona.

2. Propozycje dla katechezy biblijnej wynikające z realizacji celów dotyczących wiedzy

Do celów dotyczących wiedzy (formacja teologiczna) będzie należało przekazanie informacji o dostępności materiałów dotyczących Ojców Kościoła w zasobach

⁶ B. Stypułkowska, *Wschodni Ojcowie Kościoła w katechezie biblijnej. Św. Atanazy Aleksandryjski*, art. cyt., s. 338-340.

bibliotek i Internetu, charakterystyka dokumentów o Ojcach Kościoła oraz ich pism, przybliżenie postaci Ojców Kościoła z uwzględnieniem rodziny, z jakiej się wywodzą, zdobytego wykształcenia, działalności i nauczania, związków przyjaźni i powiązania z innymi osobami. W odniesieniu do katechezy biblijnej ważne będzie ukazanie stosunku Ojców Kościoła do Pisma Świętego i przeczytanie fragmentów z ich dzieł dotyczących wybranych tekstów biblijnych lub ksiąg biblijnych. Przez studium, słuchanie, oglądanie, stawianie pytań i szukanie odpowiedzi katechizowany będzie realizował cele dotyczące wiedzy.

W katechezie biblijnej o Ojcach Kościoła należną uwagę należy zwrócić na kontakt uczniów z tekstami źródłowymi. Do takich tekstów będą należały zarówno dokumenty papieskie, jak i pisma starożytne. Przez analizowanie treści pochodzących z tekstów źródłowych uczeń udoskonali umiejętność ich rozumienia i interpretacji, co będzie przydatne również w odniesieniu do tekstów biblijnych.

Św. Bazyli Wielki jest jednym z czterech Wschodnich Ojców Kościoła, których określamy jako wielkich doktorów Kościoła. Jest prawodawcą monastycyzmu wschodniego i twórcą liturgii wschodniej (tzw. bizantyńskiej)⁷. Postać św. Bazylego zasługuje na to, aby poświęcić jej oddzielny czas w ramach lekcji religii i katechezy parafialnej.

2.1. Charakterystyka dokumentów o św. Bazylim Wielkim oraz jego pism

W odniesieniu do św. Bazylego Wielkiego w katechezie biblijnej można wykorzystać dwie katechezy Benedykta XVI, List apostolski Jana Pawła II, mowę pochwalną św. Grzegorza z Nazjanzu oraz jeden rozdział z *Historii Kościoła* Sokratesa Scholastyka. Pierwsze dokumenty są współczesnymi wypowiedziami, kolejne są dziełami starożytnymi.

Wśród dzieł św. Bazylego na szczególną uwagę zasługują pisma ascetyczne, a wśród nich *Reguły moralne*. Młodzież winna te pisma poznać przynajmniej we fragmentach, dorosłych warto zachęcić do przeczytania całości. Ponadto w katechezie biblijnej można wykorzystać fragmenty innych dzieł św. Bazylego, zwłaszcza te występujące w liturgii godzin.

2.1.1. List apostolski św. Jana Pawła II *Patres Ecclesiae*

Na 1600-lecie śmierci św. Bazylego w dniu 2 stycznia 1980 roku papież św. Jan Paweł II ogłosił list apostolski *Patres Ecclesiae*⁸. W liście tym papież przedstawia

⁷ <http://www.brewiarz.pl/czytelnia/swieci/01-02a.php3> (2017.02.24).

⁸ „L'Osservatore Romano” 1 (1980) nr 3, s. 14-16. Zob. również: J. Naumowicz, *Jan Paweł II a 1600. rocznica śmierci św. Bazylego*, „Vox Patrum” 27 (2007), nr 50-51, s. 101-109; K. Obrycki, *Jan Paweł II o św. Bazylim Wielkim*, „Collectanea Theologica” 51 (1981) nr 2, s. 151-156; N. Widok, *Ojcowie Kapadocy w nauczaniu Jana Pawła II*, „Vox Patrum” 27 (2007), nr 50-51, s. 213-227.

życie i posługiwanie oraz naukę św. Bazylego, wspomina św. Grzegorza z Nazjanzu, który był świadkiem jego życia. Gdy chodzi o elementy biblijne można jedynie ogólnie odnieść się do Pisma Świętego, które św. Bazyli uważał za prawdziwy „pokarm życia wiecznego”⁹ na równi z Eucharystią. Jan Paweł II streszcza naukę św. Bazylego o Piśmie Świętym, powołując się na jego pisma¹⁰, zwłaszcza na prolog do *Reguł moralnych* zatytułowany *O wierze*¹¹ oraz na rozprawę *O chrzcie*. Papież zwraca uwagę na to, że św. Bazyli miał przekonanie, że chrześcijanin winien odwoływać się do Pisma Świętego w jakimkolwiek przedsięwzięciu, „niemal nie ośmielając się uczynić ani jednego kroku bez jego światła”¹².

Św. Jan Paweł II przedstawia św. Bazylego jako człowieka obcującego z Pismem Świętym i nauką Ojców¹³, jako pasterza, który potrafił zachować roztropną równowagę między działalnością kaznodziejską a okresami samotności i częstej modlitwy wewnętrznej¹⁴, liturga, który opracował modlitwy psalmów¹⁵ oraz zachęcał do częstej, nawet codziennej Komunii świętej¹⁶ i prawodawcę życia zakonnego, którego św. Benedykt uważał za swego mistrza¹⁷.

2.1.2. Katechezy Benedykta XVI o św. Bazylim Wielkim

Papież Benedykt XVI w latach 2007-2008 wygłosił katechezy środowe o wszystkich ośmiu Ojcach Kościoła Wschodu i Zachodu, którzy należą do wielkich doktorów Kościoła i którym poświęcony jest niniejszy cykl artykułów.

Katechezy środowe o św. Bazylim wygłosił papież podczas dwóch audiencji generalnych w 2007 roku¹⁸. Benedykt XVI przybliżył postać św. Bazylego podając podstawowe informacje o jego życiu.

W katechezach środowych wygłoszonych podczas audiencji generalnych w lipcu i sierpniu 2007 roku Benedykt XVI zwraca uwagę na rodzinę św. Bazylego, którą nazywa „prawdziwym Kościołem domowym”¹⁹. Motyw ten warto rozszerzyć w nauczaniu katechetycznym. W odniesieniu do katechezy biblijnej mowa jest o za-

⁹ Św. Bazyli, *De baptismo* I, 3; cyt. za: Jan Paweł II, List apostolski *Patres Ecclesiae*, dok. cyt., s. 16.

¹⁰ „L'Osservatore Romano” 1 (1980) nr 3, s. 16.

¹¹ Tekst polski: Św. Bazyli Wielki, *O wierze*, w: Św. Bazyli, *Pisma ascetyczne*, t. 1, przekł. J. Naumowicz, Kraków 1994, s. 82-95.

¹² Św. Bazyli, *Regulae brevius tractatae*, 1; cyt. za: Jan Paweł II, List apostolski *Patres Ecclesiae*, dok. cyt., s. 16.

¹³ „L'Osservatore Romano” 1 (1980) nr 3, s. 14.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ „L'Osservatore Romano” 28 (2007), nr 9, s. 52-53 oraz „L'Osservatore Romano” 28 (2007), nr 10-11, s. 39-40.

¹⁹ „L'Osservatore Romano” 28 (2007), nr 9, s. 52.

fascynowaniu Chrystusem u św. Bazylego, który „z determinacją poświęcił się życiu monastycznemu, oddając się modlitwie, rozważaniu Pisma Świętego i pism Ojców Kościoła oraz pełnieniu uczynków miłosierdzia (...) idąc w ślady siostry, św. Makryny”²⁰. Św. Bazyli ukazany jest jako reformator liturgii, który ustanowił zasadniczy porządek modlitw i psalmodii, dzięki czemu „lud pokochał i poznał Psalmy”²¹. W katechezie Benedykta XVI jest mowa także o Eucharystii, która dla św. Bazylego była źródłem ogromnej radości. Św. Bazyli zalecał częstą, nawet codzienną komunię²², co może być również współczesną wskazówką katechetyczną.

W katechezie są kilkakrotne odwołania do mowy pochwalnej św. Grzegorza z Nazjanzu na cześć Bazylego, a także występuje wzmianka o tym, że z dzieł św. Bazylego czerpali różni prawodawcy starożytnego monastycyzmu, w tym św. Benedykt, „który uważał Bazylego za swego mistrza”²³.

W ramach lekcji religii można wykorzystać katechezy Benedykta XVI o św. Bazylim Wielkim. Będzie to dodatkowe źródło formalne, jakim jest nauczanie papieskie. Katechezy środowowe winny być lepiej wykorzystywane w nauczaniu religii. Systematyczne odwoływanie się do katechez środowowych może wytworzyć nawyk interesowania się zwyczajnym nauczaniem papieskim u uczniów. Również katecheci winni korzystać z tych treści, które w sposób uporządkowany przedstawiają wybrane zagadnienia. Jak sama nazwa wskazuje, są to katechezy, czyli na katechezie prowadzonej w szkole lub parafii mogą być owocnie wykorzystane.

2.1.2. Mowa pochwalna św. Grzegorza z Nazjanzu na cześć św. Bazylego

Św. Grzegorz z Nazjanzu, który bardzo cenił św. Bazylego, poświęcił mu mowę pochwalną²⁴. Mowa ta zachowuje starożytny schemat pochwały²⁵, jakiego uczono w ówczesnych szkołach retorycznych²⁶. Po wstępie²⁷ Autor przedstawia przodków Bazylego, ich pobożność²⁸, mówi o rodzicach²⁹, źródłach jego szerokiej kultury³⁰,

²⁰ Tamże.

²¹ Tamże, s. 53

²² „L'Osservatore Romano” 28 (2007), nr 10-11, s. 40.

²³ „L'Osservatore Romano” 28 (2007), nr 9, s. 53.

²⁴ Św. Grzegorz z Nazjanzu, *Mowa 43. Na cześć Bazylego, biskupa Cezarei Kapadockiej* (PG t. 36, k. 493-605), w: Święty Grzegorz z Nazjanzu, *Mowy wybrane*, pr. zbior., Warszawa 1967, s. 476-523.

²⁵ J.M. Szymusiak, *Grzegorz Teolog. U źródeł chrześcijańskiej myśli IV wieku*, Poznań 1965, s. 44-45;

H.I. Marrou, *Histoire de l'éducation dans l'Antiquité*, Paris 1958, s. 274.

²⁶ Święty Grzegorz z Nazjanzu, *Mowy wybrane*, dz. cyt., s. 476.

²⁷ Św. Grzegorz z Nazjanzu, *Mowa 43. Na cześć Bazylego, biskupa Cezarei Kapadockiej*, n. 1-2.

²⁸ Tamże, n. 3-8.

²⁹ Tamże, n. 9-10.

³⁰ Tamże, n. 11-12.

studiach w Cezarei³¹, Konstantynopolu³² i Atenach³³, o przyjaźni z nim³⁴, następnie o kapłaństwie³⁵ i biskupstwie³⁶. Dalej charakteryzuje Bazylego odnośnie do cnót: wychwala ubóstwo Bazylego³⁷, surowość obyczajów³⁸, czystość³⁹, miłość do biednych⁴⁰, pokorę⁴¹ i dar wymowy⁴². Mówi o jego pismach i nauczaniu⁴³. Porównuje Bazylego z wielkimi mężami Bożymi ze Starego⁴⁴ i Nowego Testamentu⁴⁵. Kończy opisem śmierci Bazylego i żałoby po nim⁴⁶, ogłoszeniem jego świętości⁴⁷ i modlitwą końcową⁴⁸.

Mowa pochwalna św. Grzegorza z Nazjanu może być wykorzystana zarówno w ramach lekcji religii, jak i katechezy parafialnej. Być może w parafii będzie lepsza możliwość z zapoznaniem się z fragmentami tego dzieła. Można również zaproponować ten tekst uczniom jako lekturę prywatną.

2.1.3. Fragmenty dotyczące św. Bazylego Wielkiego i św. Grzegorza z Nazjanu w *Historii Kościoła* napisanej przez Sokratesa Scholastyka

Historia Kościoła napisana przez Sokratesa Scholastyka⁴⁹ jest świadomą kontynuacją *Historii kościelnej* Euzebiusza z Cezarei. Obejmuje czas panowania kolejnych cesarzy od Konstantyna Wielkiego do Teodozjusza (lata 306-439). Jest ciekawym źródłem do poznania epoki, w której rodziła się cywilizacja chrześcijańska. Jeden rozdział w księdze dotyczącej czasów panowania Walentyniana I i Walensa (364-378 r.) jest poświęcony św. Bazylemu i św. Grzegorzowi z Nazjanu⁵⁰. Sokrates Scholastyk mówi o tym, że nauki obu przyjaciół opierają się na Piśmie Świętym.

³¹ Tamże, n. 13.

³² Tamże, n. 14.

³³ Tamże, n. 14-24.

³⁴ Tamże, n. 21-22.

³⁵ Tamże, n. 25-27.

³⁶ Tamże, n. 37-59.

³⁷ Tamże, n. 60.

³⁸ Tamże, n. 61.

³⁹ Tamże, n. 62.

⁴⁰ Tamże, n. 63.

⁴¹ Tamże, n. 64.

⁴² Tamże, n. 65.

⁴³ Tamże, n. 65-69.

⁴⁴ Tamże, n. 70-74.

⁴⁵ Tamże, n. 75-76.

⁴⁶ Tamże, n. 78-80.

⁴⁷ Tamże, n. 81.

⁴⁸ Tamże, n. 82.

⁴⁹ Sokrates Scholastyk, *Historia Kościoła*, z języka greckiego przeł. S.J. Kazikowski, wstępem poprzedziła E. Wipszycka, komentarzem opatrzył A. Ziółkowski, Warszawa 1986. Sokrates Scholastyk był historykiem bizantyjskim, żyjącym na przełomie IV i V wieku – w: *Słownik wczesnochrześcijański-go piśmiennictwa*, red. J.M. Szymusiak, M. Starowieyski, Poznań 1971, s. 358.

⁵⁰ Sokrates Scholastyk, *Historia Kościoła*, księga IV, roz. 26.

Podaje też, że zebrali oni dzieła Orygenesesa i z nich poznali interpretację Pisma Świętego⁵¹. Należy zauważyć, że św. Bazyli i św. Grzegorz wspólnie sporządzili antologię tekstów Orygenesesa, zatytułowaną *Filokalia*⁵², która wprowadza w lekturę i duchowe rozumienie Pisma Świętego, jest apologią chrześcijaństwa podającą zarazem sposoby prowadzenia dysput i sposoby rozwiązywania problemów, stanowi pochwałę samego Orygenesesa⁵³.

Lektura fragmentów *Historii Kościoła* Sokratesa Scholastyka dobrze zrealizuje korelację międzyprzedmiotową w szkole⁵⁴. Dlatego też studium tego dzieła jest bardziej wskazane na lekcji religii niż w katechezie parafialnej.

2.1.4. Dzieła ascetyczne św. Bazylego

Św. Bazyli najbardziej jest znany ze swoich zbiorów zasad życia monastycznego, których pierwsza redakcja jest wynikiem współpracy ze św. Grzegorzem z Nazjanzu⁵⁵. Są to: *Reguły dłuższe*⁵⁶ i *Reguły krótsze*⁵⁷, które razem określane są nazwą

⁵¹ Sokrates Scholastyk, *Historia Kościoła*, księga IV, roz. 26, dz. cyt., s. 371.

⁵² Orygenes, *Filokalia*, przeł. K. Augustyniak, Warszawa 1979.

⁵³ K. Augustyniak, *Wstęp*, w: Orygenes, *Filokalia*, dz. cyt., s. V. Postać Orygenesesa nie będzie oddzielnie omawiana w ramach katechezy biblijnej, ponieważ nie należy on do Ojców Kościoła, lecz do pisarzy wczesnochrześcijańskich, jednakże jego imię niejednokrotnie może być wymienione przy okazji innych osób. Ojcowie Kościoła bardzo cenili interpretację Pisma Świętego dokonywaną przez Orygenesesa i z niej czerpali. Uczniowie zatem na katechezie biblijnej mogą się zapoznać z Orygenesem, którego dokładniej przybliżą im ewentualne studia teologiczne.

⁵⁴ Podstawową pozycją na temat korelacji szkolnej w nauczaniu religii jest: P. Tomasiak, *Religia w diaлогу z edukacją. Studium na temat korelacji nauczania religii katolickiej z polską edukacją szkolną*, Warszawa 2004. Zob. również: Tenże, *Korelacja nauczania religii z programem szkolnym i duszpasterstwem parafialnym*, „Zeszyty Katechetyczne – Szczecin” (2000), nr 17, s. 85-102. Na temat korelacji katechezy biblijnej z lekcją historii zob.: B. Stypułkowska, *Korelacja katechezy biblijnej z lekcją historii w świetle podstaw programowych obu przedmiotów*, w: *Rodzina – Szkoła – Kościół. Korelacja i dialog*, red. P. Tomasiak, wyd. Wydawnictwo Salezjańskie, Warszawa 2003, s. 157-169; Taż, *Lekcje historii a katecheza biblijna w gimnazjum*, „Polonia Sacra” R VII (XXV) nr 12/56 (2003), s. 341-359; Taż, *Korelacja katechezy biblijnej z nauczaniem historii w gimnazjum*, „Homo Dei” 73 (2003) nr 4 (269), s. 59-71; Taż, *Katecheza biblijna wobec lekcji historii na przykładzie pierwszych cywilizacji*, „Studia Bobolanum” (2003) nr 3, s. 157-166; Taż, *Szkolna katecheza biblijna a lekcja historii w liceum. Problematyka korelacji międzyprzedmiotowej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” XXXI (2003), s. 195-210; Taż, *Starożytny Egipt w podręcznikach do historii dla szkół ponadgimnazjalnych z punktu widzenia katechezy biblijnej (cz. 1)*, „Polonia Sacra” R VIII (XXVI) nr 14/58 (2004), s. 257-270; Taż, *Starożytny Egipt w podręcznikach do historii dla szkół ponadgimnazjalnych z punktu widzenia katechezy biblijnej (cz. 2)*, „Polonia Sacra” R IX (XXVII) nr 15/59 (2004), s. 299-311; Taż, *Okres hellenizmu w katechezie biblijnej w świetle korelacji z lekcją historii*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” XXXII (2004), s. 213-229; Taż, *Starożytna Palestyna pod panowaniem Rzymu z perspektywy katechezy biblijnej*, „Polonia Sacra” R IX (XXVII) nr 16/60 (2005), s. 275-287.

⁵⁵ J.M. Szymusiak, *Komentarz*, w: Św. Hieronim, *O znakomitych mężach*, Eteria, *Pielgrzymka do miejsc świętych*, Warszawa 1970, s. 128.

⁵⁶ S. Basilii Magni, *Regulae fusius tractatae*, w: J.-P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series graeca*, t. 31, k. 889-1052; <http://patristica.net/graeca/> (2017.03.14).

⁵⁷ S. Basilii Magni, *Regulae brevius tractatae*, w: J.-P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series graeca*, t. 31, k. 1080-1305; <http://patristica.net/graeca/> (2017.03.14).

*Wielki Asketikon*⁵⁸. *Reguły dłuższe* zawierają 55 krótkich rozpraw o głównych zagadnieniach życia monastycznego, które prawie w każdym przypadku odwołują się do Pisma Świętego. *Reguły krótsze* zawierają odpowiedzi na 318 pytań. Każda odpowiedź zawiera przynajmniej jeden cytat biblijny.

Obaj przyjaciele ułożyli także zbiór zasad życia chrześcijańskiego dla wszystkich wiernych⁵⁹, zatytułowany *Reguły moralne*⁶⁰, poprzedzony później prologami: *O sądzie Bożym*⁶¹ i *O wierze*⁶². Osiemdziesiąt reguł moralnych napisanych jest według jednego schematu. Najpierw przedstawione jest zagadnienie dotyczące określonego postępowania a następnie podanych jest kilka cytatów z Nowego Testamentu, odnoszących się do danej sprawy⁶³. Taki sposób przedstawienia treści biblijnych przypomina współczesną katechetyczną metodę biblijną, nazywaną Ewangeliczną (lub biblijną) rewizją życia⁶⁴. Metoda ta polega na omówieniu jakiegoś życiowego zdarzenia w świetle Ewangelii. W katechezie biblijnej opartej na działalności i pismach św. Bazylego można zaproponować uczniom wyszukiwanie adekwatnych wskazań biblijnych dotyczących określonych sytuacji życiowych.

2.1.5. Inne dzieła św. Bazylego

Ponadto w liturgii godzin wykorzystywane są fragmenty następujących dzieł: traktat *O Duchu Świętym* (cztery teksty: rozdz. 9, 22-23; rozdz. 15, 35; rozdz. 15, 35-36; rozdz. 26, 61. 64)⁶⁵, Homilia *O pokorze*, 3, (fragment zatytułowany: *Ten, kto się chlubi, niech się chlubi w Panu*)⁶⁶, Homilia *O miłości*, 3, 6 (fragment zatytułowany: *Zasiewajcie ziarno sprawiedliwości*); *Reguły dłuższe* (dwa fragmenty: 2, 1 i 2, 2-4);

⁵⁸ Św. Bazyli Wielki, *Pisma ascetyczne*, t. 2: *Reguły dłuższe. Reguły krótsze*, przekł. i oprac. J. Naumowicz, Kraków-Tyńiec 1995, s. 11.

⁵⁹ J.M. Szymusiak, *Komentarz*, dz. cyt., s. 128; *Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, dz. cyt., s. 88.

⁶⁰ S. Basilii Magni, *Moralia*, w: J.-P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series graeca*, t. 31, k. 700-869; <http://patristica.net/graeca/> (2017.03.14). Na temat tego dzieła zob.: L. Lèbe, *Saint Basile et ses Règles morale*, „Revue Bénédictine” 75 (1965), s. 193-200.

⁶¹ S. Basilii Magni, *De iudicio Dei*, w: J.-P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series graeca*, t. 31, k. 653-676; <http://patristica.net/graeca/> (2017.03.14).

⁶² S. Basilii Magni, *De fide*, w: J.-P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series graeca*, t. 31, k. 675-692; <http://patristica.net/graeca/> (2017.03.14).

⁶³ Tekst polski w: Św. Bazyli Wielki, *Pisma ascetyczne*, t. 1, dz. cyt.

⁶⁴ B. Stypułkowska, *Biblijna formacja katechetów*, Częstochowa 2015, s. 382-383; J. Kudasiewicz, *Nowe formy apostołatu biblijnego*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 26 (1973) nr 5-6, s. 289-296; Tenże, *Proforystyka pastoralna. Pismo Św. jako księga Ludu Bożego*, w: *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. Szłaga, Poznań-Warszawa 1986, s. 266-269; R. Kamiński, *Biblia w życiu parafii i małych wspólnot religijnych*, w: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 157-158; A. Długosz, B. Stypułkowska, *Wprowadzenie do dydaktyki biblijnej*, Kraków 2000, s. 113.

⁶⁵ <http://brewiarz.pl/indeksy/porzadek.php3?id=61> (2017.03.14).

⁶⁶ <http://brewiarz.pl/indeksy/pokaz.php3?id=6&nr=168> (2017.03.14).

*Reguła*⁶⁷ oraz List (PG t. 32, k. 378-382) z tytułem brewiarzowym: *Należy się weselić i cieszyć, ponieważ córka moja była umarła, a znów ożyła*⁶⁸.

Traktat *O Duchu Świętym* jest obroną boskości Ducha Świętego. Występuje w nim wyjaśnienie doksológii: „Chwała Ojcu i Synowi i Duchowi Świętemu”. Św. Ambroży sporządził jej adaptację łacińską, która rozpowszechniła się na Zachodzie⁶⁹.

Przytoczone dzieła św. Bazylego mogą być wspominane podczas lekcji religii, choć raczej nie będzie możliwości w ramach katechezy biblijnej zapoznawać się z nimi dokładniej.

2.2. Przybliżenie postaci św. Bazylego Wielkiego

Dla celów katechetycznych należy uczniów zapoznać z życiorysami świętych udostępnionymi na stronie brewiarza <http://www.brewiarz.katolik.pl/index.php3>. Dzięki temu uczniowie uzyskają dostęp do wartościowej strony Internetu. Ponadto warto poszczególnych Ojców Kościoła omawiać według jednego schematu, na który składać się będą informacje o rodzinie, wykształceniu, działalności, nauce głoszonej przez danego Ojca, związkach przyjaźni z innymi osobami, głównie świętymi, o których będzie mowa w czasie innych katechez.

Przybliżenie postaci św. Bazylego Wielkiego będzie się dokonywać zarówno w ramach lekcji religii, jak i katechezy parafialnej. Św. Bazyli urodził się w rodzinie zamożnej i głęboko religijnej w Cezarei Kapadockiej (obecnie Kayseri w środkowej Turcji) w 329 r. Wszyscy członkowie jego rodziny dostąpili chwały ołtarzy: św. Makryna Starsza - jego babka, św. Bazyli i Emelia (Emilia) - rodzice, jego bracia - św. Grzegorz z Nyssy i św. Piotr z Sebasty, oraz siostra - św. Makryna Młodsza. Jest to wyjątkowy fakt w dziejach Kościoła⁷⁰. Św. Bazyli już jako dziecko poznał w rodzinie Pismo Święte⁷¹. Z niego czerpał wskazówki jako dorosły. Po śmierci ojca Bazylego, jego matka i rodzeństwo zaczęły prowadzić życie ascetyczne⁷². Wycofali się w pobliże Neocezarei w Poncie nad rzeką Irys⁷³, tworząc wspólnoty ascetyczne. Najpierw matka i siostra wraz ze służącymi, które stały się siostrami. Następnie brat Piotr, późniejszy biskup z Sebasty, prowadził życie w samotności i ubóstwie. Św. Grzegorz z Nyssy pod wpływem siostry Makryny przekonał się również do ascezy. Ascetyczne życie bliskich nie pozostało bez wpływu na Bazylego. Św. Bazyli dołączył do ro-

⁶⁷ Teksty wspólne – o świętych mnichach i mniszkach – o opatach; *Monastyczna Liturgia Godzin* I, s. 1162-1164; II, s. 1717-1718; III, s. 1631-1632, IV, s. 1637-1638.

⁶⁸ Teksty własne Zakonów Franciszkańskich w Polsce – tom II, s. 35; tom III/IV, s. 44 – <http://brewiarz.pl/indeksy/pokaz.php3?id=6&nr=169> (2017.03.14).

⁶⁹ *Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, dz. cyt., s. 89.

⁷⁰ <http://www.brewiarz.pl/czytelnia/swieci/01-02a.php3> (2017.02.24).

⁷¹ Św. Bazyli, *O sądzie Bożym*, I, w: Św. Bazyli, *Pisma ascetyczne*, t. 1, dz. cyt., s. 62.

⁷² J. Naumowicz, *Wstęp*, w: Św. Bazyli Wielki, *Pisma ascetyczne*, t. 1, dz. cyt., s. 13.

⁷³ B. Altaner, A. Stuiber, *Patrologia. Życie, pisma i nauka Ojców Kościoła*, przeł. P. Pachciarek, Warszawa 1990, s. 395; F. Drączkowski, *Patrologia*, dz. cyt., s. 219.

dziny po studiach w Atenach. Wybudował w pobliżu miejsca, w którym przebywała matka i siostra, pustelnię w miejscu odosobnionym, trudno dostępnym, w którym medytował nad Pismem Świętym, modlił się i pracował⁷⁴.

Św. Bazyli pobierał naukę najpierw w rodzinnym mieście Cezarei Kapadockiej, następnie studiował retorykę w Konstantynopolu i Atenach, gdzie spotkał się i zaprzyjaźnił ze swym rodakiem św. Grzegorzem z Nazjanzu⁷⁵. Niedługo po powrocie ze studiów św. Bazyli powziął decyzję przyjęcia chrztu i prowadzenia życia według zasad Ewangelii⁷⁶. Poznał życie mnisze w Syrii, Palestynie, Egipcie i Mezopotamii⁷⁷. Później z towarzyszami wiódł życie mnisze w dobrach rodzinnych. Tam odwiedził go św. Grzegorz z Nazjanzu i wspólnie ułożyli *Filokalia* Orygenesesa oraz dwie wcześniej wspomniane reguły dla mnichów (*Reguły dłuższe* i *Reguły krótsze*)⁷⁸. Św. Bazyli założył dalsze klasztory, w których nie brakuje pracy umysłowej i poznania teologicznego. W centrum zainteresowania znajdują się oczywiście studia biblijne, szczególnie nad św. Pawłem i Ewangeliami synoptycznymi⁷⁹. Św. Bazyli był w życiu przede wszystkim mnichem, i kto chce go poznać, musi go poznać jako mnicha⁸⁰.

W roku 364 św. Bazyli przyjął święcenia kapłańskie i został doradcą biskupa Cezarei Kapadockiej, Euzebiusza, a po jego śmierci w 370 roku został jego następcą⁸¹, tym samym nie tylko metropolitą Kapadocji, ale i egzarchą politycznej diecezji Pontu⁸². Jako biskup wykazywał gorliwość i pokorę. Odznaczał się dobroczynnością. Przeważnie z własnych środków zorganizował wokół kościoła i klasztoru cały kompleks zakładów dobroczynnych: gospody, przytułki dla biednych, szpitale, baraki dla zakaźnie chorych⁸³, które od V wieku zostały nazwane Bazyliadą⁸⁴. Kazania św. Bazylego pełne są praktycznych wskazówek i pouczeń, które mają pobudzić do działalności charytatywnej i praktykowania cnót. Zwłaszcza w czasie klęski głodu wzywał do pokuty i występował przeciw lichwiarzom i obojętnym bogaczom⁸⁵.

Św. Bazyli uważany jest za prawodawcę i twórcę życia monastycznego na Wschodzie oraz obrońcę wiary Soboru Nicejskiego⁸⁶. Św. Bazyli i św. Atanazy Alek-

⁷⁴ J. Naumowicz, *Wstęp*, w: Św. Bazyli Wielki, *Pisma ascetyczne*, t. 1, dz. cyt., s. 13-14.

⁷⁵ Św. Grzegorz z Nazjanzu, *Mowa 43. Na cześć Bazylego, biskupa Cezarei Kapadockiej*, n. 13-22, dz. cyt., s. 484-489; B. Altaner, A. Stuiber, *Patrologia*, dz. cyt., s. 395; F. Drączkowski, *Patrologia*, dz. cyt., s. 217-218.

⁷⁶ J. Naumowicz, *Wstęp*, w: Św. Bazyli Wielki, *Pisma ascetyczne*, t. 1, dz. cyt., s. 12-3.

⁷⁷ B. Altaner, A. Stuiber, *Patrologia*, dz. cyt., s. 395; F. Drączkowski, *Patrologia*, dz. cyt., s. 219; J. Naumowicz, *Wstęp*, w: Św. Bazyli Wielki, *Pisma ascetyczne*, t. 1, dz. cyt., s. 12.

⁷⁸ B. Altaner, A. Stuiber, *Patrologia*, dz. cyt., s. 395; F. Drączkowski, *Patrologia*, dz. cyt., s. 219.

⁷⁹ H. von Campenhausen, *Ojcowie Kościoła*, przekł. K. Wierszyłowski, Warszawa 1998, s. 74-75.

⁸⁰ Tamże, s. 73.

⁸¹ F. Drączkowski, *Patrologia*, dz. cyt., s. 219.

⁸² B. Altaner, A. Stuiber, *Patrologia*, dz. cyt., s. 395.

⁸³ H. von Campenhausen, *Ojcowie Kościoła*, dz. cyt., s. 76.

⁸⁴ F. Drączkowski, *Patrologia*, dz. cyt., s. 219.

⁸⁵ H. von Campenhausen, *Ojcowie Kościoła*, dz. cyt., s. 76.

⁸⁶ F. Drączkowski, *Patrologia*, dz. cyt., s. 219; J. Gómy, *Wpływ św. Bazylego na rozwój życia monastycznego*, „Vox Patrum” lipiec-grudzień (1982), s. 298-312.

sandryjski, którego osoba także powinna być przedstawiona w ramach katechezy biblijnej o Wschodnich Ojcach Kościoła, byli twórcami teologii o Duchu Świętym i przygotowali definicję Soboru Konstantynopolańskiego I, który odbył się w 381 roku⁸⁷. Symbol wiary nicejsko-konstantynopolański jest przekazywany i wyjaśniany w ramach nauki religii, dlatego tym bardziej katechizowani winni poznać osoby związane z jego powstaniem.

W ukazywaniu sylwetki św. Bazylego przede wszystkim należy zwrócić uwagę na jego przyjaźń ze św. Grzegorzem z Nazjanzu. Wspomina o niej św. Grzegorz z Nazjanzu w swojej mowie pochwalnej na cześć św. Bazylego⁸⁸. Opis tej przyjaźni dostępny jest w Liturgii godzin, w której zamieszczony jest fragment tej mowy w oficjum wspomnienia św. Bazylego Wielkiego i Grzegorza z Nazjanzu, biskupów i doktorów Kościoła 2 stycznia⁸⁹. Podczas lekcji religii i katechezy parafialnej warto zwrócić uwagę na potrzebę doboru przyjaciół, dzięki którym można stawać się lepszymi chrześcijanami. To od nas zależy, z kim się spotykamy i kto ma na nas wpływ.

Z myśli św. Bazylego czerpał św. Augustyn⁹⁰, być może pod wpływem św. Ambrożego⁹¹. W katechezie biblijnej poświęconej tym Ojcom Kościoła warto wspomnieć o wpływie teologów Wschodu na teologów Zachodu, ponieważ w życiu Kościoła ważne jest odnoszenie się do autorytetów. Wskazywanie na wzajemne wpływy istotne jest również dla zrozumienia dziedzictwa Kościoła niepodzielnego.

2.3. Uwagi katechetyczne związane z realizacją celów dotyczących wiedzy

Formacja teologiczna w ramach katechezy biblijnej w odniesieniu do Ojców Kościoła może być realizowana na wszystkich etapach, w różnym stopniu w zależności od konkretnej osoby.

W odniesieniu do św. Bazylego ważne jest zwrócenie uwagi na jego stosunek do Pisma Świętego. Pismo Święte było dla św. Bazylego normą nauki i postępowania.

Cele dotyczące wiedzy związane są z zadaniami katechezy, a wśród nich najbardziej z rozwijaniem poznania wiary, o czym będzie mowa w drugiej części. Gdy chodzi o lekcje religii warto pamiętać o tym, że stopień osiągnięcia celów dotyczących wiedzy podlega ocenie szkolnej, a katecheta w odniesieniu do nich powinien przedstawić wymagania programowe.

⁸⁷ B. Altaner, A. Stuiber, *Patrologia*, dz. cyt., s. 402.

⁸⁸ Św. Grzegorz z Nazjanzu, *Mowa 43. Na cześć Bazylego, biskupa Cezarei Kapadockiej*, n. 15-22.

⁸⁹ *Monastyczna Liturgia Godzin I*, s. 889-890.

⁹⁰ W. Eborowicz, *Święty Bazyl i święty Augustyn*, „Vox Patrum, lipiec-grudzień (1982), s. 285-297.

⁹¹ Tamże, s. 285.

3. Propozycje dla katechezy biblijnej wynikające z realizacji celów dotyczących umiejętności

Do celów dotyczących umiejętności (formacja praktyczna) będzie należało wykorzystanie wiedzy o Ojcach Kościoła w pracy z Biblią.

Ojcowie Kościoła przypominają, że Pismo Święte ma być odczytywane w ramach tradycji zachowywanej przez Kościół.

Praca z Pismem Świętym ma miejsce zarówno w ramach lekcji religii, jak i katechezy parafialnej, zatem i cele dotyczące umiejętności będą realizowane w obu tych środowiskach.

3.1. Katechetyczna interpretacja biblijna

W katechetycznej interpretacji biblijnej z dorobku św. Bazylego można skorzystać przy zrozumieniu teologicznym tekstu⁹², odwołując się do metody Głos Ojców. Głos Ojców jest metodą polegającą na pracy z tekstem pomocniczym⁹³. W naszym przypadku tekstem pomocniczym będzie fragment z dzieła św. Bazylego. Nauczanie Ojców Kościoła należy do Tradycji i z tego względu jest cenne również jako źródło formalne katechezy.

3.2. Zastosowanie metody św. Bazylego w pracy z Biblią

W dziele *O Wierze*, które poprzedza *Reguły moralne*, św. Bazyli wyjaśnia, że to, co znajduje się rozproszone po wielu miejscach Nowego Testamentu, zostało ujęte w zwięzłe reguły. Do każdej reguły dodano cytaty z Ewangelii lub Apostoła, lub z Dziejów Apostolskich, podając numery odpowiednich biblijnych wersetów, aby czytelnik mógł sam wziąć Pismo Święte, odszukać podane rozdziały i odnaleźć tekst, na którym dana reguła się opiera. Św. Bazyli wyjaśnia, że początkowo zamierzał dołączyć do reguł również teksty ze Starego Testamentu, które odpowiadałyby podanemu cytatom z Nowego Testamentu, ale zaniechał tego ze względu na czas. Autor zachęca, aby każdy, kto będzie chciał, sam wziął do ręki Stary Testament i poznał zgodność, jaka istnieje w całym natchnionym Piśmie Świętym⁹⁴.

W ramach katechezy biblijnej uczniowie mogą wyszukiwać odpowiednie fragmenty biblijne zarówno z Nowego, jak i Starego Testamentu, ilustrujące podane przez św. Bazylego reguły postępowania. Ponadto uczniowie sami mogą formułować nowe reguły i szukać dla nich biblijnego uzasadnienia.

⁹² Na temat katechetycznej interpretacji biblijnej zob.: B. Stypułkowska, *Biblijna formacja katechetów*, dz. cyt., s. 279-314.

⁹³ Tamże, s. 366.

⁹⁴ Św. Bazyli, *O wierze*, n. 6.

3.3. Uwagi katechetyczne związane z realizacją celów dotyczących umiejętności

Formacja praktyczna w ramach katechezy biblijnej w odniesieniu do Ojców Kościoła bardziej niż z etapami katechezy (ewangelizacja, katecheza wtajemniczająca, mistagogiczna, stała) związana jest z wiekiem uczniów. Polega na wykorzystaniu wiedzy o Ojcach Kościoła i ich sposobowi pracy z Pismem Świętym w interpretacji tekstów biblijnych.

Metoda św. Bazylego przypomina Ewangeliczną rewizję życia, i w tym kontekście św. Bazyli może być przywoływany w katechezie biblijnej.

Cele dotyczące umiejętności związane są ściśle z celami dotyczącymi wiedzy, ponieważ polegają na tym, aby zastosować w praktyce zdobytą wiedzę. Związane są również z zadaniami katechezy, o czym będzie mowa w części drugiej. Gdy chodzi o lekcje religii stopień osiągnięcia celów dotyczących umiejętności również podlega ocenie szkolnej, a katecheta w odniesieniu do nich powinien przedstawić wymagania programowe.

4. Propozycje dla katechezy biblijnej wynikające z realizacji celów dotyczących postawy

Do celów dotyczących postawy (formacja duchowa) będzie należało uwrażliwienie uczniów na praktyki religijne wynikające z prawdy o świętych obcowaniu, a w szczególności oddawanie czci Ojcom Kościoła przez wspomnienia liturgiczne, czytanie i rozważanie fragmentów dzieł Ojców Kościoła w ramach liturgii godzin oraz prywatna modlitwa do Ojców, którzy są świętymi Kościoła. W odniesieniu do katechezy biblijnej ważne będzie naśladowanie przez uczniów duchowości Ojców, która jest duchowością biblijną. Przez studium Pisma Świętego i komentarzy Ojców Kościoła, medytację, dyskusję, dzielenie się, praktykowanie modlitwy w oparciu o teksty biblijne katechizowany będzie realizował cele dotyczące postawy.

Św. Bazyli Wielki, czczony na Wschodzie i Zachodzie, może być wspomocznikiem również dla współczesnych uczniów. Edukacja religijna przybliżająca postać św. Bazylego winna uwrażliwiać na prawdę o świętych obcowaniu i przyczyniać się do nawiązywania więzi między katechizowanym a świętym.

4.1. Wspomnienie liturgiczne św. Bazylego Wielkiego i św. Grzegorza z Nazjanzu

W katechezie parafialnej we wspomnienie św. Bazylego i Grzegorza z Nazjanzu można zastosować formę modlitewną, studyjną lub mieszaną. Forma modlitwena może przybrać kształt nabożeństwa słowa Bożego, w którym będzie miało miejsce

czytanie Pisma Świętego oraz fragmentu dzieła Ojców Kapadockich. Forma studyjna może przybrać kształt spotkania biblijnego w małych grupach. Na takim spotkaniu wskazane jest czytanie Pisma Świętego, poznawanie fragmentów z dzieł św. Bazylego lub św. Grzegorza z Nazjanzu, osobiste ustosunkowywanie się uczestników do poznanych treści. Forma mieszana, modlitewno-studyjna może przebiegać w ramach dnia lub wieczoru biblijnego z Ojcami Kapadockimi, na który składać się będzie czytanie Pisma Świętego, wykład w oparciu o dzieło Ojców Kapadockich wyjaśniający tekst biblijny, medytacja indywidualna oraz dzielenie się w małych grupach.

4.2. Fragmenty dzieł św. Bazylego w ramach liturgii godzin

W liturgii godzin w godzinie czytań dziesięć razy występuje fragment z dzieł św. Bazylego. Ma to miejsce w następujące dni roku: 2 stycznia, w 3. tygodniu Wielkiego Postu w poniedziałek, w Wielkim Tygodniu we wtorek, w 4. tygodniu wielkanocnym w poniedziałek, w 7. tygodniu wielkanocnym we wtorek, w 1. tygodniu zwykłym we wtorek, w 3. tygodniu zwykłym we wtorek i 17. tygodniu zwykłym we wtorek. Ponadto jeden fragment jest przewidziany w tekstach wspólnych o świętych mnichach i mniszkach – o opatach⁹⁵, a drugi fragment występuje we wspomnienie św. Małgorzaty z Kortony (15 maja)⁹⁶.

W dniu 2 stycznia czytany jest fragment z traktatu *O Duchu Świętym* (rozdz. 26, 61. 64) zatytułowany w brewiarzu: *Pan ożywia w Duchu swoje ciało*⁹⁷.

W Wielkim Poście czytane są dwa fragmenty. Najpierw kazanie *O pokorze* (kazanie 20, 3) zatytułowane w brewiarzu: *Ten, kto się chlubi, niech się chlubi w Panu*⁹⁸. Następnie fragment z traktatu *O Duchu Świętym* (rozdz. 15, 35) zatytułowany w brewiarzu: *Jedna jest śmierć Chrystusa za świat i jedno Jego zmartwychwstanie*⁹⁹.

W okresie wielkanocnym czytane są również dwa fragmenty. Oba pochodzą z traktatu *O Duchu Świętym*. Pierwszy (rozdz. 15, 35-36) zatytułowany w brewiarzu: *Duch Ożywiciel*¹⁰⁰. Drugi (rozdz. 9, 22-23) zatytułowany w brewiarzu: *Działalnie Ducha Świętego*¹⁰¹.

W okresie zwykłym czytane są trzy fragmenty. Najpierw czytane są dwa fragmenty z *Reguł dłuższych*. Pierwszy (2, 1) zatytułowany w brewiarzu: *Mamy w sobie wrodzoną moc miłowania*¹⁰². Drugi (2, 2-4) zatytułowany w brewiarzu: *Cóż oddamy*

⁹⁵ *Monastyczna Liturgia Godzin* I, s. 1162-1164; II, s. 1717-1718; III, s. 1631-1632, IV, s. 1637-1638.

⁹⁶ Teksty własne Zakonów Franciszkańskich w Polsce – tom II, s. 35; tom III/IV, s. 44 – <http://brewiarz.pl/indeksy/pokaz.php3?id=6&nr=169> (2017.03.14).

⁹⁷ *Monastyczna Liturgia Godzin* I, s. 365-367.

⁹⁸ *Monastyczna Liturgia Godzin* II, s. 176-178.

⁹⁹ Tamże, s. 339-341.

¹⁰⁰ Tamże, s. 601-602.

¹⁰¹ Tamże, s. 769-770.

¹⁰² *Monastyczna Liturgia Godzin* III, s. 38-39.

*Panu za wszystko, co dla nas uczynił?*¹⁰³. Następnie czytany jest fragment z homilii *O miłości* zatytułowany w brewiarzu: *Zasiewajcie ziarno sprawiedliwości*¹⁰⁴.

W ramach lekcji religii można wykorzystać słowa pochodzące z liturgii godzin podczas modlitwy wstępnej w danym dniu z mottem z fragmentu dzieła świętego lub można pomodlić za wstawiennictwem św. Bazylego. W katechezie parafialnej można przygotować formę modlitewną, a mianowicie nabożeństwo słowa Bożego z wykorzystaniem czytania z fragmentu dzieła św. Bazylego lub celebrację Godzin czytań.

4.3. Prywatna modlitwa do św. Bazylego Wielkiego

Św. Bazyli Wielki winien być ukazany uczniom jako Ojciec Kościoła. Święty, który cieszy się autorytetem jako nauczyciel Kościoła, metropolita Kapadocji, ojciec monastycyzmu na Wschodzie. Można proponować uczniom włączenie tego świętego do prywatnej litanii do Wszystkich świętych, która uczniowie powinni tworzyć w ramach zajęć katechetycznych, idąc za własnym upodobaniem.

Spotkanie ze św. Bazylim Wielkim można wykorzystać do modlitwy za chrześcijan żyjących na Bliskim Wschodzie, zwłaszcza na terenie dzisiejszej Turcji.

4.4. Naśladowanie św. Bazylego w jego duchowości biblijnej

Św. Bazyli w Piśmie Świętym szukał wskazówek dla własnego postępowania. Taki sposób czytania Pisma Świętego może być praktykowany przez współczesnych chrześcijan. Należy jedynie pamiętać o niebezpieczeństwie fundamentalizmu biblijnego, gdy słowa Pisma Świętego odczytujemy bez odniesienia do uwarunkowań historycznych i kulturowych. Dlatego też podczas katechezy biblijnej należy zapoznawać uczniów z katechetyczną interpretacją biblijną, która bierze pod uwagę zrozumienie wyrazowe, teologiczne, a na końcu egzystencjalne¹⁰⁵.

4.5. Uwagi katechetyczne związane z realizacją celów dotyczących postawy

Cele dotyczące postawy związane są ściśle z celami dotyczącymi wiedzy oraz umiejętności, a także z zadaniami katechezy, o czym będzie mowa w części drugiej. Realizacja celów dotyczących postawy uzewnętrznia się w praktykach religijnych.

Gdy chodzi o lekcje religii stopień osiągnięcia celów dotyczących postawy nie podlega ocenie szkolnej i w związku z tym, katecheta w odniesieniu do nich nie przedstawia wymagań programowych. Uczestniczenie w praktykach religijnych po-

¹⁰³ Tamże, s. 97-99.

¹⁰⁴ Tamże, s. 525-526.

¹⁰⁵ B. Stypułkowska, *Biblijna formacja katechetów*, dz. cyt., s. 279-314.

winno być brane pod uwagę jedynie w związku z przygotowaniem i dopuszczeniem katechizowanego do przyjęcia sakramentów świętych (np. bierzmowania czy małżeństwa) oraz w związku z wystawieniem opinii dla kandydata do seminarium lub zakonu.

W przypadku lekcji religii katecheta powinien skoncentrować się na wiedzy i umiejętnościach ucznia podlegających ocenie szkolnej. W przypadku katechezy parafialnej duszpasterz powinien zwrócić uwagę na postawę, wyrażającą się w praktykach religijnych i codziennym postępowaniu.

5. Katecheza biblijna z wykorzystaniem postaci św. Bazylego w realizacji zadań katechezy

Nauka św. Bazylego może być wykorzystana w katechezie biblijnej w realizacji sześciu zadań katechezy: rozwijania poznania wiary, wychowania liturgicznego, formacji moralnej, wychowania do modlitwy, wychowania do życia wspólnotowego oraz wprowadzenia do misji¹⁰⁶, według których grupowana była dotychczas treść katechezy w podstawach programowych. Pierwsze cztery zadania katechezy są zbieżne z czterema częściami *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Dyrektoria katechetyczne nazywają je filarami katechezy¹⁰⁷.

5.1. Rozwijanie poznania wiary

Jako pierwsze zadanie katechezy dyrektoria katechetyczne wymieniają rozwijanie poznania wiary. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* podaje, że realizację tego zadania wyraża przekazanie Symbolu wiary, streszczenia Pisma Świętego i wiary Kościoła¹⁰⁸. Polskie dyrektoria katechetyczne zwraca uwagę przede wszystkim na poznanie Chrystusa, które dokonuje się przez poznanie Tradycji i Pisma Świętego¹⁰⁹. Działania katechetyczne nie mogą zaniedbywać poznania treści wiary, które winno prowadzić do rozwoju i pogłębienia osobistej wiary katechizowanego. Poznanie prawd wiary ma mieć wymiar egzystencjalny, który umożliwia interpretowanie życia ludzkiego według myśli Chrystusa¹¹⁰. Nauczanie wiary jest ściśle związane z Objawieniem, które jest historią relacji między Bogiem a człowiekiem¹¹¹. Wiare należy poznawać zatem jako obietnicę, perspektywę i wyzwanie¹¹². Wiara jest relacją czło-

¹⁰⁶ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, Poznań 1998, n. 85-86; Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, n. 23-30.

¹⁰⁷ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, n. 130; Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, n. 33.

¹⁰⁸ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, n. 85.

¹⁰⁹ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, n. 24.

¹¹⁰ Tamże.

¹¹¹ M. Majewski, *Spotkania katechezy z teologią*, Kraków 1995, s. 7.

¹¹² Tamże, s. 8.

wieka do Boga. Nauczania wiary nie można redukować do przekazu prawd religijnych¹¹³, ale przekazywanie prawd religijnych, konkretnych wiadomości o wierze jest ważnym elementem nauczania.

W czasach Ojców Kościoła ludzie w miejscach publicznych dyskutowali na temat rozumienia różnych prawd wiary, rozumienia tajemnicy Chrystusa. Współcześnie chrześcijanie raczej nie rozmawiają o Symbolu wiary. Zdarza się jednak, że katechizowani nie rozumieją formuł wiary. Ważne jest, aby uczniowie pamięciowo opanowali wyznanie nicejsko-konstantynopolitańskie, potrafili wyjaśnić je własnymi słowami oraz wskazać zagadnienia, z jakimi związane są poszczególne artykuły wiary.

Katechizm Kościoła Katolickiego w części pierwszej poświęconej Wyznaniu wiary¹¹⁴ dwukrotnie powołuje się na św. Bazylego¹¹⁵. Omawiając artykuł pierwszy: „Wierzę w Boga Ojca Wszechmogącego, Stworzyciela nieba i ziemi”¹¹⁶ w paragrafie piątym dotyczącym nieba i ziemi¹¹⁷ przytacza naukę św. Bazylego Wielkiego o aniołach¹¹⁸. Cytowane jest zdanie: „Każdy wierny ma u swego boku anioła jako opiekuna i stróża, by prowadził go do życia”¹¹⁹. *Katechizm Kościoła Katolickiego* powołując się na teksty biblijne podaje, że człowiek od dzieciństwa do zgonu jest otoczony opieką i wstawienictwem aniołów¹²⁰.

Katechizm Kościoła Katolickiego omawiając artykuł ósmy: „Wierzę w Ducha Świętego”¹²¹ w odniesieniu do Ducha Świętego jako Daru Bożego przytacza naukę św. Bazylego Wielkiego o Duchu Świętym¹²². Cytowany jest fragment: „Jeśli jesteśmy w komunii z Duchem Świętym, to On daje nam powrót do raju, otwiera nam bramy nieba i czyni nas przybranymi dziećmi Bożymi. Dzięki Niemu możemy z ufnością nazywać Boga naszym Ojcem. On daje nam uczestnictwo w łasce Chrystusa i sprawia, że stajemy się synami światłości. On również jest zadatkiem przyszłej chwały”¹²³.

Dyrektorium ogólne o katechizacji wskazuje streszczenie Pisma Świętego jako realizację rozwijania poznania wiary¹²⁴. Warto tutaj dokonać rozróżnienia między historią biblijną, historiografią biblijną i historią zbawienia. Historia biblijna może oznaczać formę katechezy biblijnej lub dyscyplinę pomocniczą w biblistyce. Jako forma katechezy historia biblijna jest przedmiotem pomocniczym do nauki katechizmu¹²⁵ wprowadzonym do nauki religii w okresie oświecenia. Była to historia

¹¹³ Tamże.

¹¹⁴ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, n. 26-1065.

¹¹⁵ Tamże, n. 336, 736.

¹¹⁶ Tamże, n. 199-412.

¹¹⁷ Tamże, n. 325-354.

¹¹⁸ Tamże, n. 336.

¹¹⁹ Św. Bazyl Wielki, *Adversus Eunomium*, 3, 1; cyt. za: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 336.

¹²⁰ Mt 18, 10; Łk 16, 22; Ps 34, 8; 91, 10-13; Hi 33, 23-24; Za 1, 12; Tb 12, 12.

¹²¹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 687-747.

¹²² Tamże, n. 736.

¹²³ Św. Bazyl Wielki, *Liber de Spiritu Santo*, 15, 36; cyt. za: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 736.

¹²⁴ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, n. 85.

¹²⁵ Redakcja, *Historia biblijna*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 6, red. J. Walusz i in., Lublin 1993, k.

religii, a zarazem zbiór przykładów wychowania moralnego. Podręczniki historii biblijnej cechował historyzm i moralizm oraz pomijanie momentu objawienia tkwiącego w wydarzeniach Starego i Nowego Testamentu. Cechy te można odnaleźć jeszcze w podręcznikach historii biblijnej wydawanych w XX wieku¹²⁶. Historia biblijna jest też dyscypliną pomocniczą w biblistyce. Wykładana jest na teologicznych studiach wyższych. Ukazuje wydarzenia historyczne w kontekście prądów religijnych i kulturowych czasów Starego i Nowego Testamentu¹²⁷. Historiografia biblijna jest opisem wydarzeń historycznych zawartych w księgach Starego i Nowego Testamentu, których dobór i interpretacja są zbieżne z celem Biblii przez ukazanie zbawczego charakteru faktów historycznych¹²⁸. Historia zbawienia natomiast oznacza proces realizacji zbawienia w czasoprzestrzeni ludzkiej¹²⁹. Historia zbawienia została zaliczona przez Wincentego Granata do traktatów teologii dogmatycznej¹³⁰, zatem realizacja pierwszego zadania katechezy ściśle związana jest z dogmatyką.

Historia zbawienia przedstawia Objawienie Boże, przez które Bóg ukazuje siebie i swe zbawcze plany oraz urzeczywistnia w czynach i słowach wewnętrznie ze sobą powiązanych¹³¹. Streszczenie Pisma Świętego na katechezie ma charakter opowiadania biblijnej historii zbawienia. Wyróżnia się jej trzy etapy: Stary Testament, życie Jezusa Chrystusa i historia Kościoła¹³².

W katechezie biblijnej, która w realizacji pierwszego zadania katechezy skoncentrowana jest głównie na przedstawieniu biblijnej historii zbawienia, można wykorzystać dziewięć homilii św. Bazylego *O sześciu dniach stworzenia*¹³³.

5.2. Wychowanie liturgiczne

Drugim zadaniem katechezy według dyrektorów katechetycznych jest wychowanie liturgiczne. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* wskazuje, że komunია z Chrystusem prowadzi do celebracji Jego zbawczej obecności w sakramentach, a szczególnie w Eucharystii¹³⁴. Polskie dyrektorium katechetyczne uściśla, że wychowanie

946; J. Charytański, *Biblia w duszpasterstwie, IV. W katechezie*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1985, k. 425.

¹²⁶ J. Charytański, *Biblia w duszpasterstwie, IV. W katechezie*, art. cyt., k. 425.

¹²⁷ Redakcja, *Historia biblijna*, art. cyt., k. 946.

¹²⁸ J. Kudasiewicz, *Historiografia biblijna*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 6, dz. cyt., k. 969.

¹²⁹ Cz. Bartnik, *Historia zbawienia*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 6, dz. cyt., k. 963.

¹³⁰ W. Granat, *Dogmatyka*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 4, red. R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz, Lublin 1983, k. 23.

¹³¹ W. Granat, *Dogmatyka*, art. cyt., k. 26.

¹³² Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, n. 130; Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, n. 33.

¹³³ Nie ma niestety tego dzieła przetłumaczonego na język polski, jest wersja angielska: Basil of Caesarea, *Hexaemeron*, London 2013. W wersji angielskiej tekst dostępny jest również w Internecie: <https://www.fisheaters.com/hexaemeron.html> (2017.03.28). Opis tych homilii zob.: T. Sinko, *Wstęp*, w: Św. Bazyl Wielki, *Wybór homilii i kazań*, przekł. T. Sinko, Kraków 1947, s. 20-22.

¹³⁴ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, n. 85.

liturgiczne dokonuje się zarówno przez nauczanie, które wyjaśnia tajemnice wiary i sposoby jej celebrowania, jak i przez sam udział w liturgii¹³⁵. Liturgię nazywa uprzywilejowanym miejscem dla katechezy¹³⁶. Polskie dyktorium katechetyczne wyjaśnia zasadę nauczania i uczestnictwa. Liturgia bez objaśnienia może stać się zespołem niezrozumiałych czynności, a sama wiedza o liturgii, nie mająca związku z życiem chrześcijanina, zaprzecza istotnemu celowi katechezy. W życiu chrześcijańskim celebrowanie wiary zajmuje centralne miejsce, dlatego też katecheza winna zawsze wyprzedzać udział w liturgii i jednocześnie czuwać, aby to, co chrześcijanin przeżywa i czego doświadcza w liturgii, zostało przeniesione w jego codzienne życie¹³⁷. Zadanie wychowania liturgicznego związane jest z zadaniem wychowania do modlitwy i celami dotyczącymi wiedzy, umiejętności i postawy.

Katecheza biblijna przedstawiająca historię zbawienia może dać biblijne podstawy wiedzy o sakramentach. Katecheza biblijna wyjaśniająca różne perykopy może przygotować uczniów do czynnego uczestniczenia w liturgii słowa, a przybliżając przykłady osób wiary i modlitwy może wpływać na właściwą postawę chrześcijanina spotykającego się z Bogiem¹³⁸. Katecheza biblijna kształtująca życie modlitwy słowem Bożym otwiera na obecność Boga działającego w sakramentach. Dobrze prowadzona katecheza biblijna będzie czynnikiem integrującym wiedzę o liturgii z modlitwą liturgiczną, wpływającą na codzienne życie ucznia.

Z działalności św. Bazylego wyróżnia się jego troska o zorganizowanie liturgii¹³⁹, znane są jego wskazówki odnoszące się do Eucharystii i zachęty do częstej, nawet codziennej Komunii świętej, na co zwracają uwagę współcześni papieże¹⁴⁰. W kontekście katechezy biblijnej realizującej drugie zadanie katechezy trudno wyśledzić odniesienie do nauki św. Bazylego.

¹³⁵ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyktorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, n. 25.

¹³⁶ Tamże.

¹³⁷ Tamże. Na temat wychowania liturgicznego zob.: B. Stypułkowska, *Zadania szkolnej katechezy biblijnej w kształtowaniu duchowego zaangażowania podczas celebracji eucharystycznej*, w: *Pokochać Chrystusa w Eucharystii*, red. B. Kozłowski, B. Stypułkowska, wyd. Studium Duchowości Chrześcijańskiej przy Instytucie Teologicznym w Częstochowie, tom 3, Częstochowa 2004, s. 83-108; Taż, *Przygotowanie do Mszy świętej w ramach szkolnej katechezy biblijnej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” XXXV-XXXVI (2007-2008), s. 177-196; Taż, *Zagadnienie szkolnej katechezy biblijnej kandydatów do sakramentu bierzmowania w perspektywie chrystocentrycznej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” XXXIII (2005), s. 147-165; Taż, *Chrzest w katechezie biblijnej kandydatów do bierzmowania*, w: *Rozbudzić pamięć chrztu. Chrzest w historii, teologii i katechezie*, red. R. Ceglarek, M. Borda, Częstochowa 2016, s. 301-320.

¹³⁸ B. Stypułkowska, *Biblijne przykłady ludzi wiary i modlitwy w zastosowaniu katechetycznym*, „Polonia Sacra” 19 (2015) nr 3 (40), s. 117-139; Taż, *Propozycje przedstawienia biblijnych przykładów wiary podczas lekcji religii i katechezy parafialnej*, „Veritati et Caritati” (2013) t. 1, s. 50-77; Taż, *Patriarchowie w szkolnej katechezie biblijnej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” XL (2012), s. 219-229.

¹³⁹ *Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, red. J.M. Szymusiak, M. Starowieyski, Poznań 1971, s. 89.

¹⁴⁰ Jan Paweł II, List apostolski *Patres Ecclesiae*, „L'Osservatore Romano” 1 (1980) nr 3, s. 14. Benedykt XVI, *Katecheza o św. Bazylim* (2), „L'Osservatore Romano” 28 (2007), nr 10-11, s. 40.

5.3. Formacja moralna

Trzecim zadaniem katechezy według dyrektorów katechetycznych jest formacja moralna. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* podaje, że katecheza powinna przekazywać uczniom postawy Chrystusa, a nieodzownym punktem odniesienia dla formacji moralnej jest Kazanie na Górze, w którym Jezus podejmuje na nowo Dekalog i wyciska na nim ducha błogosławieństw¹⁴¹. Kazanie na Górze jest interpretacją Dekalogu. Zaczyna się od ośmiu błogosławieństw a kończy przypowieścią o domu zbudowanym na skale, które oznacza tych, którzy słuchają słowa Bożego i zachowują je. Zadanie formacji moralnej związane jest z wychowaniem liturgicznym, zwłaszcza sakramentami Kościoła oraz celami dotyczącymi wiedzy, umiejętności i postawy.

Warto zwrócić uwagę na to, że formacja moralna stawia sobie za cel przede wszystkim przekazanie katechizowanym i ukształtowanie w nich postawy Jezusa-Nauczyciela¹⁴². Naśladowanie Chrystusa natomiast zakłada poznanie Go. Poznajemy Go głównie z Pisma Świętego. W Nowym Testamencie wprost, w Starym Testamencie w prorocत्वach, typach, w charakterystykach człowieka sprawiedliwego, np. w Psalmie 1.

Katecheza biblijna winna być oparta na tekstach ze Starego i Nowego Testamentu, aby w nich odnajdywać rysy charakterystyczne dla Syna Bożego. W formacji moralnej wielką pomocą jest czytanie Pisma Świętego w celu poznania Jezusa i życie rytmem *Lectio divina*¹⁴³. Kierowanie się słowem Bożym w życiu oznacza jego słuchanie i zachowywanie.

Katechizm Kościoła Katolickiego w trzeciej części poświęconej życiu w Chrystusie¹⁴⁴ trzykrotnie powołuje się na naukę św. Bazylego¹⁴⁵. W paragrafie, w którym jest mowa o cnotach teologalnych¹⁴⁶, przy omawianiu cnoty miłości przytoczone są słowa z Reguł dłuższych: „Albo odwracamy się od zła z obawy przed karą – jesteśmy wtedy jako niewolnicy; albo też zachęca nas nagroda – jesteśmy wtedy podobni do najemników. Albo wreszcie jesteśmy posłuszni dla samego dobra i dla miłości Tego, który rozkazuje... a wtedy jesteśmy jako dzieci”¹⁴⁷. Mają one zilustrować prawdę, że praktykowanie życia moralnego ożywionego przez miłość daje wierzącym duchową wolność dzieci Bożych¹⁴⁸.

Katechizm Kościoła Katolickiego przy omawianiu pierwszego przykazania¹⁴⁹, w paragrafie zatytułowanym: „Nie będziesz czynił żadnej rzeźby”¹⁵⁰ stwierdza, że chrześcijański kult obrazów nie jest sprzeczny z pierwszym przykazaniem, które od-

¹⁴¹ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, n. 85.

¹⁴² Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, n. 26.

¹⁴³ B. Stypułkowska, *Biblijna formacja katechetów*, Częstochowa 2015, s. 304.

¹⁴⁴ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 1691-2557.

¹⁴⁵ Tamże, n. 1828, 2132, 2384.

¹⁴⁶ Tamże, n. 1812-1829.

¹⁴⁷ Św. Bazyli Wielki, *Regule fusius tractatae*, 3; cyt. za: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 1828.

¹⁴⁸ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 1828.

¹⁴⁹ Tamże, n. 2084-2141.

¹⁵⁰ Tamże, n. 2132.

rzuca bałwochwalstwo. Przywołuje słowa św. Bazylego, że „cześć oddawana obrazowi odwołuje się do pierwotnego wzoru”¹⁵¹.

Katechizm Kościoła Katolickiego przy omawianiu szóstego przykazania w numerze poświęconym rozwodom¹⁵², przytacza słowa św. Bazylego z jego Reguł moralnych, ilustrując prawdę, że fakt zawarcia nowego związku stawia współmałżonka w sytuacji publicznego i trwałego cudzołóstwa: „Jeśli mąż, odłączywszy się od swej żony, łączy się z inną kobietą, sam jest cudzołożnikiem, ponieważ każe popełnić cudzołóstwo tej kobiecie; także kobieta, która mieszka z nim, jest cudzołożnicą, ponieważ pociągnęła do siebie męża innej kobiety”¹⁵³.

W kontekście katechezy biblijnej realizującej trzecie zadanie katechezy należy przyjąć od św. Bazylego kierowanie się słowem Bożym w codzienności. Wyrazem takiej postawy jest zredagowanie przez św. Bazylego reguł moralnych opartych na tekstach biblijnych¹⁵⁴. Osiemdziesiąt zasad postępowania napisanych jest według jednego schematu. Najpierw przedstawiona jest reguła moralna a następnie podanych jest kilka cytatów z Nowego Testamentu, odnoszących się do danej sprawy. Taki sposób przedstawienia treści biblijnych przypomina współczesną katechetyczną metodę biblijną, nazywaną Ewangeliczną (lub biblijną) rewizją życia¹⁵⁵. Metoda ta polega na omówieniu jakiegoś życiowego zdarzenia w świetle Ewangelii. W katechezie biblijnej opartej na działalności i pismach św. Bazylego można zaproponować uczniom wyszukiwanie adekwatnych wskazań biblijnych dotyczących określonych sytuacji życiowych. Katechizowani winni w Piśmie Świętym szukać reguł postępowania, doskonaląc umiejętność interpretacji tekstów biblijnych przez uwzględnianie kontekstu kulturowo-historycznego. Takie podejście uchroni uczniów przed fundamentalizmem biblijnym, który jest niewłaściwy¹⁵⁶.

5.4. Wychowanie do modlitwy

Czwartym zadaniem katechezy według dyrektorów katechetycznych jest wychowanie do modlitwy. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* wskazuje, że komunია

¹⁵¹ Św. Bazyli Wielki, *Liber de Spiritu Sancto*, 18, 45; cyt. za: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 2132.

¹⁵² *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 2384.

¹⁵³ Św. Bazyli Wielki, *Moralia*, reguła 73; cyt. za: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 2384.

¹⁵⁴ S. Basilii Magni, *Moralia*, PG t. 31, k. 700-869; w: J.-P. Migne, *Patrologiae cursus completus. Series graeca*; <http://patristica.net/graeca/> (2017.03.14). Tekst polski: Św. Bazyli Wielki, *Pisma ascetyczne*, t. 1, przekł. i oprac. J. Naumowicz, Kraków-Tyniec 1994, s. 97-247. Na temat tego dzieła zob.: L. Lèbe, *Saint Basile et ses Règles morale*, „Revue Bénédictine” 75 (1965), s. 193-200.

¹⁵⁵ B. Stypułkowska, *Biblijna formacja katechetów*, dz. cyt., s. 382-383; J. Kudasiewicz, *Nowe formy apostołatu biblijnego*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 26 (1973) nr 5-6, s. 289-296; Tenże, *Proforystyka pastoralna. Pismo Św. jako księga Ludu Bożego*, w: *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. Szłaga, Poznań-Warszawa 1986, s. 266-269; R. Kamiński, *Biblia w życiu parafii i małych wspólnot religijnych*, w: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 157-158; A. Długosz, B. Stypułkowska, *Wprowadzenie do dydaktyki biblijnej*, Kraków 2000, s. 113.

¹⁵⁶ B. Stypułkowska, *Biblijna formacja katechetów*, dz. cyt., s. 307-308.

z Chrystusem prowadzi uczniów do przyjęcia postawy modlitewnej i kontemplacyjnej, jaką On posiadał. Nauczyć modlić się z Jezusem to znaczy modlić się z tymi samymi uczuciami, z jakimi On zwracał się do Ojca: adoracją, uwielbieniem, dziękczynieniem, zaufaniem, prośbą, podziwem dla Jego chwały¹⁵⁷. Zadanie wychowania do modlitwy związane jest z wychowaniem liturgicznym oraz celami dotyczącymi postawy.

Katechizm Kościoła Katolickiego w czwartej części poświęconej modlitwie chrześcijańskiej¹⁵⁸ w artykule trzecim zatytułowanym: „Przewodnicy modlitwy”¹⁵⁹ wskazuje na Ducha Świętego, który jest u początków różnych duchowości chrześcijańskich i przytacza słowa św. Bazylego: „Duch jest rzeczywiście miejscem świętych, a święty jest właściwym miejscem dla Ducha, ofiaruje się on bowiem, by zamieszkiwać z Bogiem, i został nazwany Jego świątynią”¹⁶⁰.

Św. Bazyli uważany jest jako organizator monastycyzmu wschodniego¹⁶¹, który opracował modlitwy psalmów¹⁶². Psalmody jest charakterystyczna dla mnichów. Księga Psalmów była też księgą modlitwy samego Chrystusa. W opisach Męki Chrystusa przekazanych przez Ewangelistów mamy tego świadectwo¹⁶³. Wprowadzając w modlitwę psalmami wprowadzamy w modlitwę Chrystusa, która trwa do dzisiaj w liturgii godzin. W katechezie biblijnej realizującej czwarte zadanie katechezy należy za przykładem św. Bazylego zapoznawać uczniów z praktyką modlitwy psalmami.

5.5. Wychowanie do życia wspólnotowego

Piątym zadaniem katechezy według dyrektorów katechetycznych jest wychowanie do życia wspólnotowego. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* przy tym zadaniu mówi o wymiarze ekumenicznym¹⁶⁴. Katecheza ma zachęcać do przyjaznej postawy w stosunku do innych Kościołów i wspólnot chrześcijańskich. Zadanie wychowania do życia we wspólnocie związane jest z wychowaniem do modlitwy oraz celami dotyczącymi wiedzy i postawy.

W przypadku katechezy przybliżającej sylwetki i pisma Wschodnich Ojców Kościoła, z czasów, gdy Kościół był niepodzielony, ma miejsce poznanie wspólnego dziedzictwa. W odniesieniu do św. Bazylego w katechezie biblijnej można zastosować formy katechezy parafialnej, a mianowicie formę modlitewną, studyjną lub mieszaną we wspomnienie św. Bazylego i Grzegorza z Nazjanzu, 2 stycznia. For-

¹⁵⁷ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, n. 85.

¹⁵⁸ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 2558-2865.

¹⁵⁹ Tamże, n. 2683-2691.

¹⁶⁰ Św. Bazyli Wielki, *Liber de Spiritu Sancto*, 26, 62; cyt. za: *Katechizm Kościoła Katolickiego*, n. 2684.

¹⁶¹ *Słownik wczesnochrześcijańskiego piśmiennictwa*, dz. cyt., s. 89.

¹⁶² Jan Paweł II, List apostolski *Patres Ecclesiae*, dok. cyt., s. 14

¹⁶³ Mt 27, 46; Mk 15, 34; Łk 23, 46.

¹⁶⁴ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium ogólne o katechizacji*, n. 86.

ma modlitewna może przybrać kształt nabożeństwa słowa Bożego, w którym będzie miało miejsce czytanie Pisma Świętego oraz fragmentu dzieła Ojców Kapadockich. Forma studyjna może przybrać kształt spotkania biblijnego w małych grupach. Na takim spotkaniu wskazane jest czytanie Pisma Świętego, poznawanie fragmentów z dzieł św. Bazylego lub św. Grzegorza z Nazjanzu, osobiste ustosunkowywanie się uczestników do poznanych treści. Forma mieszana, modlitewno-studyjna może przebiegać w ramach dnia lub wieczoru biblijnego z Ojcami Kapadockimi, na który składać się będzie czytanie Pisma Świętego, wykład w oparciu o dzieło Ojców Kapadockich wyjaśniający tekst biblijny, medytacja indywidualna oraz dzielenie się w małych grupach.

Realizując zadanie wychowania do życia wspólnotowego należy wykorzystywać Ojców Kościoła Wschodu i Zachodu w katechetycznej interpretacji biblijnej. W odniesieniu do św. Bazylego mamy do dyspozycji zbiór jego homilii¹⁶⁵, z którymi można zapoznać katechizowanych.

5.6. Wprowadzenie do misji

Szóstym zadaniem katechezy według dyrektorów katechetycznych jest wprowadzenie do misji. Polskie dyrektorium katechetyczne przypomina o wezwaniu do realizacji mandatu misyjnego danego przez zmartwychwstałego Pana¹⁶⁶.

Na przykładzie Ojców Kościoła uczeń może poznać starożytne polemiki dotyczące rozumienia prawd wiary. W przypadku św. Bazylego mamy do czynienia z formułowaniem się nauki o Trójcy Świętej, a dokładnie z Trzecią Osobą – Duchem Świętym. Dzięki katechezie uczeń nabierze przekonania do konieczności rozwijania poznania wiary, aby być przygotowanym do jej uzasadnienia wobec niewierzących.

Życie codzienne zgodne z zasadami wiary, wzbogacone dobrą znajomością Symbolu oraz treści Pisma Świętego i umiejętnością jego poprawnej interpretacji, jest podstawą do zaangażowania apostolskiego, do którego przygotowuje systematyczna katecheza. Zadanie wprowadzenia do misji jest ściśle związane z zadaniem rozwijania poznania wiary oraz celami odnoszącymi się do wiedzy ucznia.

6. Uwagi końcowe

Ojcowie Wschodni i Zachodni, którzy są określani wielkimi doktorami Kościoła mogą być dla współczesnych katechizowanych nauczycielami wiary. Ponieważ żyli w okresie Kościoła niepodzielnego podkreślanie ich wspólnego dziedzictwa sprzyja kształtowaniu postawy ekumenicznej. Ich stosunek do Pisma Świętego, wykorzystywanie tekstów biblijnych w nauczaniu, komentarzach i modlitwie pomaga

¹⁶⁵ Św. Bazyli Wielki, *Wybór homilii i kazań*, przekł. T. Sinko, Kraków 1947.

¹⁶⁶ Konferencja Episkopatu Polski, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, n. 29.

w formacji biblijnej, która jest celem katechezy biblijnej. Być może spotkanie uczniów z Ojcami Kościoła w ramach katechezy będzie sprzyjało rozwijaniu w nich duchowości biblijnej.

Treści te są widoczne w odniesieniu do postaci św. Bazylego Wielkiego. Należy on do Wschodnich Ojców Kościoła. Pierwsze sobory: Sobór Nicejski I (325) i Sobór Konstantynopolitański I (381) również miały miejsce na Wschodzie. Wyznanie wiary zwane dzisiaj Symbolem nicejsko-konstantynopolitańskim było omawiane i przybliżane chrześcijanom zarówno przez teologów wschodnich, jak i zachodnich. Zatem jest to wspólne dziedzictwo, które winien poznawać katechizowany.

Wszystkie zadania katechezy są ze sobą powiązane i stanowią zróżnicowaną i wieloaspektową całość¹⁶⁷. Każde z nich, na swój sposób, realizuje nadrzędny cel katechezy, którym jest doprowadzenie do wiary dojrzałej, dlatego też każde z tych zadań powinno być brane pod uwagę w określaniu celów szczegółowych. Ponadto wymienione zadania katechezy winny się wzajemnie uzupełniać¹⁶⁸.

Katecheza oparta na postaci św. Bazylego może włączyć się w realizację każdego z sześciu zadań katechezy. Cele dotyczące wiedzy, umiejętności i postawy również mogą być wykorzystane w ramach poszczególnych zadań. Programowanie katechezy i podstawa programowa koncentruje się wokół sześciu zadań katechezy, dlatego też ważne jest w przypadku treści o Ojcach Kościoła znaleźć właściwe odniesienie do zadań i powiązać zadania z celami szczegółowymi katechezy, dotyczącymi wiedzy, umiejętności i postawy.

¹⁶⁷ Tamże, n. 30.

¹⁶⁸ Tamże.